

Становище

От проф. д.пс.н. Снежана Евлогиева Илиева

Катедра “Социална, трудова и педагогическа психология”,

СУ “Св. Климент Охридски”

За дисертационен труд на тема: „Нагласи на българската и арабската жена към сключване на брак и раждане на деца в епохата на глобализация” на Ганка Йорданова Иванова по професионално направление 3.2. „Психология“, докторска програма „Обща психология“, Катедра “Психология” на Варненски Свободен университет

В разработката се представя един значим от теоретична и емпирична гледна точка проблем, който обаче е слабо проучен не само в българската, но и в чуждестранната литература. Става въпрос от една страна, за анализ на това дали и по-скоро какви фактори влияят върху промяна на отношението към брака и раждането на деца, а, от друга страна, за сравнение на представителки от две различни култури. Съществуват много изследвания за влиянието на глобализацията върху различни аспекти от социалното и икономическото развитие, в последните десетилетия нараства стремително броят на межкултурните сравнения и се очертава тенденция да се търсят културните различия, преди всичко по отношение на трудовия живот и организационното поведение, но до момента има сравнително ограничени данни за ценностите и нагласите, свързани с брака и семейството в различни култури.

Дисертационният труд структуриран в увод, три глави, изводи и приложения и е внушителен по обем - общо 313 страници. Големият обем на разработката обаче не е самоцелен и отразява стремежа да бъдат обхванати различни гледни точки и изследователски перспективи по проучвания проблем, което смятам, че е направено успешно. Текстът е четивен, стилистично издържан и богато илюстриран с таблици и графики,

които разкриват както досегашното състояние на проблема, така и резултатите от проведеното изследване. Първите две глави са теоретични по характер и представят задълбочен и обстоен анализ на възгледите за брака и за семейството, проследяват тяхното развитие и теоретични обяснения, както и се систематизират резултати от досегашни изследвания, в това число в рамките на двете изследвани общества. Използвани са общо 151 литературни източника на български и английски език. Необходимо е да се подчертае, че всяка от глави е съпроводена с изводи, които обобщават основните констатации и тенденции от анализа и дават възможност да се установи аналитичният подход на докторантката и уменията ѝ да прави релевантни научни изводи. Третата глава съдържа постановката на изследването, анализ и интерпретация на резултатите от него.

По отношение на теоретичния обзор може да се направи следното обобщение. Проучени са и са описани различните теории за брака и семейството, развити в психологията, както и мотивацията за встъпване в брак и ценността на брака. Бракът се разглежда от различни гледни точки, в това число юридическа, икономическа, социална, религиозна, което разкрива ерудираността на докторантката и уменията ѝ да интегрира в един цялостен подход разнообразни възгледи и теории.

Съществено внимание заслужава втората глава, озаглавена “Крос-културен преглед на брака като ценност в българската и емиратската култура”. На практика тази глава представлява собствено проучване на докторантката, което се базира на множество източници и проследява както историческата перспектива в отношението към брака и семейството, така и промяната на ролята на жените в семейството, както и тяхното отношение към брака. В случая, освен историческия преглед, който съдържа позоваване на народопсихологията, културните традиции, религията, социалните норми и ценности, се проследява динамиката и

промяната в ролята на жената в семейството вследствие от по-високата ѝ образование, широкото ѝ навлизане в сферата на труда и търсене на професионална реализация, както и промяна на моделите за семейство.

Подчертава се колективистичният характер на двете общества - българското и емиратското, както и религиозните различия и базираните на тях ценности и отношение към брака и ролята на жената. Държа да подчертая, че по отношение на анализа на отношението към брака в българското общество е постигнат задълбочен анализ, като са разгледани като традиционните схващания до Освобождението, така и промяната, настъпила след възлови исторически промени - след Освобождението, след 1944 г., след 1989 г. Специално внимание е отделено на ролята на индустриализацията и разбира се, в наши дни, на глобализацията в постмодерното общество, която цялостно променя и води до ново отношение към брака и семейството, разрушаване на традиционното семейство и създаване на различни варианти на съжителство и отглеждане на деца. Подчертават се трудностите пред съвременната българка и дилемата между кариера и семейство, както и нуждата от баланс между тези две сфери. По отношение на емиратската култура също се използва историческият и религиозният контекст, за да се разбере промяната на нагласите, като се подчертава като разделителна линия времето преди и след откриването на нефта.

В третата глава са представени резултатите от сравнително проучване на брака като ценност в двете култури. Докторантката аргументирано формулира хипотезите на изследване, а дизайнът му съответства на направените в предишните глави обобщения. Подходящо са избрани методите, като се постига баланс между количествени и качествени методи. Докторантката разработва анкета, за да установи различните аспекти на отношението към брака и семейството, изследва ценностите ориентации, използвайки модела на Рокич, както и прилага

проективната техника на недовършените изречения, което ѝ позволява да допълни и валидира данните. Получените резултати са анализирани и интерпретирани прецизно и разкриват не само компетентността, но и личната ангажираност на докторантката.

Цялостното ми впечатление за дисертацията е за задълбочен, аналитичен и обхвaten труд в една слабо проучвана област. Дори изследването да беше осъществено само в едната извадка, то би разкрило важни закономерности, но същественият принос тук е именно крос-културното сравнение. Смятам, че в бъдещи изследвания докторантката може с успех да продължи търсенията си в тази посока. В този смисъл, бих ѝ препоръчала да се възползва по-широко от обяснителните възможности на модела на Р. Ингълхарт, който, макар и да е цитиран откъслечно (с. 96), обяснява промяната на ценностните траектории в модерното и постмодерното общество и най-вече паралела между светски и религиозни ценности.

В техническо отношение работата е прецизна, но имам забележка относно цитирането на източник №8 в използваната литература, от което излиза, че Марин Дринов е автор на практически наръчник, макар че в текста на с. 99 коректно е отбелязано, че става въпрос за наръчник, издаден от Академично издателство “Марин Дринов”.

В заключение, като отчитам важността на разработката, нейната релевантност към крос-културните изследвания, издържаността ѝ в съдържателно отношение, дълбочината и обхвата на анализа, с убеденост предлагам се даде образователната и научната степен “доктор” на Ганка Йорданова Иванова .

10.08.2016 г.

Проф. д.пс.н. Снежана Илиева